

Capitolul 6, *Adnotarea morfo-semantică a perechilor bază-derivat*, debutează cu enunțarea principiilor de adnotare, principii extrem de importante în vederea obținerii unor rezultate corecte. Din acest motiv, apreciază autoarea, „ceea ce interesează din punct de vedere computațional este marcarea identică a tuturor situațiilor în care variațiile de formă și de sens sunt aceleași” (p. 111), precum și validarea, realizată manual, a perechilor de literali ca urmare a existenței unei relații derivativă. În continuare, cercetătoarea ia în discuție „etichetele semantice” utilizate în adnotare atât pentru cuvintele prefixate, cât și pentru cele sufixate, etichete rezultate în urma unui proces de selecție pe baza mai multor criterii: „gradul înalt de generalitate”, „evitarea dublării”, „economia” și „caracterul multi-lingv” (p. 113–114), întrucât „marcarea unei relații derivaționale între doi literali este dublu condiționată: de existența atât a unei înrudiri morfologice, cât și a unei înrudiri semantice între aceștia” (p. 126).

În Capitolul 7, *Rezultate. Statistici. Discuții*, Verginica Barbu Mititelu prezintă informații de ordin statistic referitoare la frecvența afixelor, la derivate, la etichetele semantice, remarcând că „din totalul relațiilor marcate (17 061), 6 401 (adică aproximativ 38%) sunt între literali de aceeași parte de vorbire, iar 10 660 (deci aproximativ 62%) între literali de părți de vorbire diferite. În cazul derivatelor prefixate este vorba despre păstrarea părții de vorbire în 97% dintre cazuri, iar în cazul sufixării doar în aproape 15% dintre cazuri” (p. 130).

Lucrarea se încheie cu o serie de *Concluzii* ce reiau principalele idei discutate, urmate de o *Bibliografie* generală și de patru *Anexe*. Fiecare din cele patru anexe reprezintă câte un inventar consacrat: afixelor românești (*Anexa 1*), sufixelor românești din RoWN (*Anexa 2*), afixelor din cuvintele derivate (*Anexa 3*) și etichetelor semantice și numărului de ocurențe (*Anexa 4*).

Nu putem încheia această prezentare fără să evidențiem, pe de o parte, noutatea cercetării d-nei Verginica Barbu Mititelu pentru spațiul cultural românesc și, pe de altă parte, elementele inovative rezultate în urma acestei investigații științifice: inventarierea afixelor românești; detașarea valorilor semantice generate de afixe; delimitarea și identificarea automată a segmentelor sufixale în cuvintele derivate românești, fiind „prima raportare a unui experiment de identificare a sufixelor românești în cuvinte derivate” (p. 97) etc. Mai mult, prin forma de prezentare a informației, a limbajului întrebuițat, autoarei îi revine meritul de a pune la îndemâna unui public larg, specialist și nu numai, o lucrare științifică cu un grad ridicat de aplicabilitate practică, un ghid accesibil pentru înțelegerea unor elemente și fenomene lingvistice specifice nivelului lexical al limbii, realizat cu ajutorul instrumentelor informatice.

În deplină consonanță cu autoarea, apreciem că „lucrarea de față poate fi considerată o cercetare de punere în evidență a specificului național, de valorificare a acestuia în context național și global” (p. 134).

MARIA ALDEA

ADINA CHIRILĂ, *Limba scrierilor lui Antim Ivireanul*.
Partea I. *Fonetica. Morfologia*. Prefață de Gh. Chivu, Iași,
Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, 2013, 335 p.

Volumul de față, rezultat al cercetării doctorale a d-nei Adina Chirilă, aduce în prim-plan personalitatea culturală a mitropolitului Antim Ivireanul, fiind, în și pentru spațiul cultural românesc, prima tentativă de abordare *ad integrum* a aspectelor lingvistice din scrierile traduse, tipărite sau rămase în manuscris ale acestuia, dobândind în acest fel statut de *monografie lingvistică*. Ambiția autoarei de a oferi o asemenea cercetare integrativă și, în același timp, integratoare este justificată prin convingerea acesteia că doar în acest fel se poate „avea o imagine completă a procesului de însușire a limbii române în varianta literară muntenească de către Antim Ivireanul, a influențelor pe care celelalte variante literare și limba populară le-au impus limbii mitropolitului și a manierei în care, conștient sau nu, scriitorul și traducătorul Antim Ivireanul a folosit aceste particularități lingvistice străine de varianta literară muntenească propriu-zisă” (p. 18).

Volumul debutează cu o *Introducere* (p.13–18), în care cercetătoarea face o trecere în revistă a studiilor, în general monografice, consacrate eruditului mitropolit, studii ce aduc în lumină personalitatea creatoare a lui Antim Ivireanul, reflectată în interesul exprimat explicit prin diferitele analize de natură teologică, de istorie culturală, de istorie literară și, implicit, de lingvistică consacrate operei de-a lungul timpului de nu puțini specialiști.

Concepută în totalitate ca o incursiune analitico-critică descriptivă, lucrarea este organizată în două secțiuni ce au ca finalitate strict configurarea particularităților fonetice și morfologice detectate în *Limba scrierilor lui Antim Ivireanul* (p. 19–22): „O analiză a sintaxei propoziției și frazei, precum și o prezentare amănunțită a vocabularului folosit de cărturar în scrierile originale, traduceri și didahii vor face obiectul unei viitoare lucrări.” (p. 21).

Pornind de la premisa că „în secolul al XVII-lea, limba literară nu mai pornește doar de la realitatea lingvistică dialectală” (p. 25), ci „aderarea la o anumită normă literară se face prin raportare bidirecțională: la norma graiului ce se află la bază [...] și la configurația respectivei variante literare în epoca precedentă” (p. 25), cercetătoarea purcede, în prima secțiune, intitulată *Fonetica* (p. 23–142), la evidențierea aspectelor fonetice identificate în scrierile lui Antim Ivireanul.

Prezentarea trăsăturilor fonetice debutează cu analiza sistemului vocalic (p. 25–85). Lingvista ia în discuție fiecare vocală pe care o urmărește în realizările sale (vocale etimologice în poziție proto-nică sau posttonică, vocale neaccentuate), identificând toate ocurențele acestora în cuvinte moștenite, împrumutate ș.a.m.d. Meritul d-nei Adina Chirilă este acela de a nu se fi oprit la o simplă enumerare a situațiilor înregistrate, ci de a fi făcut pertinente aprecieri lingvistice de ordin comparativ. Ne referim aici la compararea aspectului sau fenomenului lingvistic identificat în scrierile lui Antim Ivireanul cu norma lingvistică anterioară secolului în care acesta a scris, respectiv cu cea de după el, în scrieri provenind din diverse arii lingvistice: Transilvania, Maramureș, Moldova, Oltenia etc. De exemplu, analizând „vocala [ă]”, cercetătoarea notează, printre altele, că „trecerea lui [ă] la [e], prin asimilare vocalică” este prezentă în scrierile mitropolitului, înregistrând „inovația o singură dată, în derivatul *femeesc* [...]” (p. 31), însă nu ezită să-și afirme propriul punct de vedere asupra acestei ocurențe: „Nu avem certitudinea că el aparține discursului inițial, este posibil ca forma să se datoreze lui Efrem, primul copist al predicilor” (p. 31). Sau, remarcând conservarea aceleiași vocale în verbele „rădica și răsipi” (p. 34), în paralel cu varianta „[ă] trecut la [i]: m-ai ridicat [...]; să ridicăm”, Adina Chirilă apreciază, aducând ample informații, că „Fenomenul trecerii lui [ă] la [i], prin stadiul [î]: este o inovație a graiurilor din Muntenia și Transilvania de sud, iar stadiul intermediar a fost consemnat și în câteva puncte din Moldova [...]. Fonetismul apare în texte după mijlocul secolului al XVII-lea, mai ales în documente laice, dar în număr mai redus decât forma veche. Acesta continuă să aibă statut de normă literară, unică la început, apoi în concurență cu cea nouă, până târziu [...]” (p. 34). După cum, de altfel, nici nu se grăbește în a avansa ipoteze pe care nu le poate susține. Mai exact, luând în discuție „varianta cu [u]” a substantivului „zi”, cercetătoarea notează întrebuintărea rară „în textele literare muntenești contemporane lui Antim Ivireanul [...], ceea ce face dificilă detectarea sursei de unde a putut să o cunoască Antim” (p. 67).

Or, în cazul „vocalei [e]”, înregistrând situații de închidere a lui [e] la [i], precum „*cugetile, cumpenile, pîntecile* etc.”, pentru a explica acest fenomen, cercetătoarea nu ezită să aducă drept argumente informații ce țin de istoria culturală a românilor: „Aceste forme ar fi putut să-i fie sugerate lui Antim Ivireanul de uzul lingvistic al mentorului său, din primii ani ai șederii sale în Țara Românească, moldoveanul Mitrofan. Tot el, ca diortositor, intervenise și asupra *Bibliei* de la București, deoarece în textul din 1688 există câteva locuri în care apar forme cu [i] acolo unde în traducerea lui Milescu și în varianta muntenească, ms. 4389, este întrebuintată forma literară [...]” (p. 45).

După epuizarea investigării vocalelor, atenția cercetătoarei se fixează asupra analizei diftongilor (p. 85–100), a triftongilor (p. 100) și a vocalelor în hiat (p. 100–103).

În privința diftongilor, reținem, pe de o parte, argumentarea autoarei, corelată cu opinii ale altor cercetători, pe marginea valorii multiple atribuite unor slove (ț, ă) și concluzia că „ț era întrebuintat de mitropolit pentru a reda pronunția cu diftong” (p. 87), deși, apreciază lingvista, „alături de aceste variante, apare și forma cu [e] [...]”. Raritatea formelor de acest tip ne obligă să privim cu

circumspecție existența ei, *de facto*, în manuscrisul *didahiilor*. Ar putea fi vorba de o inconsecvență a lui Gabriel Ștrempel în transcrierea slovei chirilice І ca *é*” (p. 89). Pe de altă parte, remarcăm analiza atentă pe care cercetătoarea o realizează pe marginea transpunerii alternanței grafice -' - - < -; Adina Chirilă, detașându-se, în acest caz, de „distinsul editor” Gabriel Ștrempel care deosebește net cele două fonetisme, apreciază că această alternanță este „obișnuită în textele din secolele al XVI-lea și al XVII-lea” și redă „pronunția trisilabică a cuvântului” (p. 97).

Dintre triftongi, cercetătoarea înregistrează pe [jeu] în forma posesivă *mieu*, ce apare destul de rar cu forma *meu*, în timp ce „pluralul obișnuit la Antim Ivireanul este *miei*” (p. 100).

De o analiză la fel de convingătoare se bucură și vocalele în hiat, autoarea insistând cu precădere asupra grupului vocalic în hiat [i]–[i] și remarcând, pe lângă această situație, și circulația „cu [i] simplu”, explicabilă prin posibilitatea „ca Antim Ivireanul să fi cunoscut asemenea forme dintr-un text de proveniență direct nordică”, fiind „puțin probabil ca rarele ocurențe de acolo să fi marcat uzul lingvistic al lui Antim Ivireanul, fără sprijinul textelor muntenești ori al graiului de aici” (p. 101).

În continuarea demersului său, Adina Chirilă se oprește asupra prezentării sistemului consonantic (p. 103–142).

Aplicând aceleași principii metodologice, la fel ca în cazul sistemului vocalic, cercetătoarea realizează un inventar al diferitelor serii consonantice (labiale, dentale, fricative dentale și prepalatale, africcate și prepalatale africcate, lichide, palatale, dar și consoana laringală [h]), scoțând în evidență, în multe situații, întrebuițări ale acestora în scrierile lui Antim Ivireanul comparativ cu modul de utilizare în textele anterioare și posterioare celor ale mitropolitului, din diverse areale geografice dacoromânești, susținute pertinent cu argumente lingvistice și istorico-culturale.

Notăm aici, spre exemplificare, circulația în paralel a formelor cu [f] și [h] în cuvinte de tipul *poftă* și *pofti*, cu dominarea „netă a formelor apropiate de etimon” (p. 139). Dincolo de analiza pe care o întreprinde, autoarea nu se mulțumește doar să se alinieze părerii sau părerilor exprimate de unii lingviști, ci vine în completarea acestora aducând propriile argumente, bazate pe observația directă: „Constatănd ocurența constantă a formelor etimologice în textele literare și în documentele din Țara Românească, Ion Gheție afirmă că norma muntenească a rămas neschimbată în privința perechii *pohtă–a pohti* pînă la începutul secolului al XIX-lea [...]. Întărim această idee prin cele observate în textul lui Antim Ivireanul: dacă mitropolitul preferă, la începutul secolului al XVIII-lea, varianta veche a cuvîntului, la fel procedează și copiii didahiilor. În copiile din a doua jumătate a secolului al XVIII-lea, aproape toate formele cu [f] sînt corectate după norma arhaică” (p. 140).

În finalul expunerii consacrate sistemului consonantic, cercetătoarea se oprește pe scurt, pe de o parte, asupra a trei grupuri de consoane – [mp], [sf], [șč] –, aducând în prim-plan situațiile de întrebuițare identificate și remarcând, în cazul ultimului, absența inovației „care avea să se impună ca normă în limba literară modernă” (p. 141), iar, pe de altă parte, asupra unui accident fonetic, consemnat rar, și anume „proteza lui [a] la verbul *pipăi*” (p. 141), pe care o explică relaționând-o cu sejurul petrecut de Antim Ivireanul la Râmnic: „Existența fenomenului de proteză vocalică în textele lui Antim Ivireanul demonstrează că el era cunoscut cărturarului muntean, poate din vremea cînd fusese episcop la Râmnic” (p. 142).

Aprecierea generală a cercetătoarei pe marginea normelor fonetice din scrierile lui Antim Ivireanul merită reținută integral, în formularea ei sintetică: „În ansamblu, norma fonetică a textelor lui Antim Ivireanul este cea a variantei literare românești. Abaterile de la norma muntenească sau de la norma comună tuturor variantelor literare la începutul secolului al XVIII-lea se grupează în fenomene specifice variantelor literare nordice și fenomene regionale care nu au statut de normă în nicio variantă literară. Dar este de presupus că cele două tipuri de forme (fie literare, fie populare) i-au fost furnizate mai ales de surse literare, pătrunzând în conștiința lingvistică a cărturarului muntean ca posibilități de expresie egal valabile în limba română. Numai în cazul fenomenelor specifice graiurilor din Țara Românească putem presupune și o influență directă constantă, alături de cea mijlocită de textele literare” (p. 142).

În secțiunea a doua, intitulată *Morfologia* (p. 143–265), Adina Chirilă reușește, prin analiza aplicativ-comparativă, să realizeze un inventar al aspectelor de natură morfologică ce particularizează creația mitropolitului Antim.

Studiul claselor gramaticale debutează cu o incursiune în flexiunea nominală. Astfel, analizând substantivul (p. 145–172), cercetătoarea trece în revistă categoriile gramaticale proprii acestuia (gen, număr, caz), aducând prețioase aprecieri de specialitate raportate nu doar la creația mitropolitului în ansamblu, ci și la norma literară muntenească, sau la cea nordică. Luând în discuție, de exemplu, încadrarea substantivului *slugă* „în una din categoriile de gen ale substantivelor românești” (p. 147), cercetătoarea realizează o micro-monografie a acestuia (p. 147–149), după cum, analizând „substantivele concrete *singularia tantum*, nume de materie”, ce apar cu forme de plural, își susține demersul argumentativ prin verificarea cu textul-sursă, și anume cel grecesc (vezi analiza substantivelor *carne*, *sînge* etc.).

În continuare, Adina Chirilă identifică variantele de realizare ale articolului (p. 172–174), sesizând atât prezența constantă a hotărâtului *-l* „la substantivele masculine și neutre, la singular, potrivit normei literare din epoca veche” (p. 172), excepțiile de la această situație fiind reduse, cât și notarea constantă a articolului hotărât *-le* la „substantivele feminine și neutre determinate de adjectivul pronominal nehotărât *toate*” (p. 173).

În subsecțiunea consacrată adjectivului (p. 174–179), atenția cercetătoarei se fixează cu precădere asupra exprimării superlativului absolut, notând realizarea acestuia atât prin „procedee gramaticalizate”, cât și prin structuri de tipul „adverb + *de* + adjectiv” (p. 178), ori prin construcții „repetitive cu genitivul ca instrument al superlativului” (p. 178). În ceea ce privește adjectivele pronominale, autoarea optează, urmând abordarea tradițională, pentru tratarea acestora în clasa pronomelor.

De un studiu aprofundat se bucură și clasa pronumelui (p. 179–211). Operând o taxonomie a acestuia, Adina Chirilă scoate în evidență acele aspecte ce individualizează creația mitropolitului printr-o raportare continuă atât la norma literară muntenească din epoca lui Antim, cât și la cea anterioară acestuia. Referitor la pronumele personal, merită reținută aici observația autoarei pe marginea circulației în paralel a structurilor cu complement dublat prin forme atone de acuzativ și dativ, respectiv cu complement nedublat. Cercetarea pronumelui de reverență îi permite autoarei să înregistreze, „în categoria onorificelor utilizate de Antim”, pe lângă situațiile tipice specifice epocii vechi a românei, și „câteva locuțiuni cu baze de formare substantive abstracte ce exprimă «însușirea»” (p. 186). Analizând pronumele și adjectivul pronominal de întărire, autoarea notează faptul că „atașarea particulei de întărire *-și* la pronumele personal” îi atribuie „acestuia valoarea unui pronume de întărire” (p. 187). În aceeași subclasă, cercetătoarea integrează și „termenul *singur*” ce dobândește în unele situații valoare de pronume și adjectiv pronominal de întărire. În cazul pronumelui reflexiv, sunt consemnate două situații de întrebuițare a acestuia cu formă accentuată de acuzativ: pe de o parte, „pentru dublarea reflexivului clitic din componența verbului la diateza reflexivă, în structuri emfactice” (p. 190) și, pe de altă parte, „după prepoziție, în contexte în care poate fi înlocuit de pronumele personal” (p. 191). În schimb, pentru formele pronominale posesive, Antim Ivireanul întrebuițează „alternativ posesivul și pronumele personal pentru a evita redundanța și pentru a asigura dinamismul expresiei, în mod special în discursul oratoric” (p. 193). Atât în cazul demonstrativului de apropiere, cât și al celui de depărtare, Antim Ivireanul nu apelează la forme etimologic simple de tipul *ăsta*, *asta*, *ăștia*, *astea*, *ăstui*, *ăsteia*, *ăstora*, *ăla*, *aia*, *ăia*, *ălea* (p. 197, 199), ci respectă „norma literară generală în epoca veche (cu formele etimologic compuse, de origine maramureșeană, care au intrat și în limba literară modernă ori cu cele care prezintă encliza particulei *-ș(i)*” (p. 196), în prima situație, respectiv „forma normală în epocă [...] cea etimologică, cu [șt]” (p. 197), în cea de-a doua. În subclasa pronumelui de cuantificare, cercetătoarea include pronumele și adjectivul pronominal nehotărât, respectiv pronumele și adjectivul pronominal negativ, notând în cazul primului că „la Antim Ivireanul, *cineva* și *neștine* formează o serie sinonimică, îndreptățită în conștiința lingvistică a cărturarului de alternanța lor în unele texte religioase și ale cronicarilor [...]” (p. 202), în timp ce „termenul *cutare* (< lat. *eccum talis*) este utilizat frecvent, ca marcă a discursului în stilul administrativ” (p. 204). În ceea ce privește pronumele negativ, lingvista caută să explice

argumentat, pe lângă întrebuițarea formei *nimeni*, forma *nimea* (p. 205–207), asupra căreia G. Ștrempele nu se pronunță cu convingere. Ultima subclasă luată în discuție este cea a pronumelui relativ, autoarea notând întrebuițarea relativului *care* „atât cu forme articulate, la nominativ și acuzativ, oglindind norma textelor literare din secolul al XVI-lea și al XVII-lea, cât și cu forma invariabilă” (p. 208).

În continuare, demersul analitic se fixează asupra clasei numeralului (p. 211–217) și a subclaselor acestuia, așa cum apar ele în scrierile lui Antim Ivireanul: numeralul cardinal, numeralul ordinal, numeralul colectiv (care se realizează, atunci când exprimă „colectivități de câte trei sau mai multe lucruri, [...] cu *câte*” (p. 214)), numeralul multiplicativ, numeralul fracționar, numeralul adverbial (ce „apare în enumerări fără substantivul *rând*” (p. 215)), numeralul distributiv („format din *câte* + numeralul cardinal” (p. 215), cu numeroase ocurențe), pentru a încheia cu modalitatea de exprimare a datei, ce respectă, în cea mai mare parte, modelul vechi slavonesc.

În subsecțiunea consacrată verbului (p. 217–237), autoarea realizează o sinteză a particularităților verbale specifice textului lui Antim pe mai multe paliere: flexiune, forme verbale cu dublu statut (auxiliar și predicativ), timpuri și moduri verbale. Reținem aici remarca Adinei Chirilă, conform căreia „cu valoare de imperfect apare și o formă perifrastică alcătuită din perfectul compus al auxiliarului *a fi* și gerunziul verbului” (p. 224) sau pe cea referitoare la faptul că „textele lui Antim Ivireanul nu prezintă forme pentru întreaga paradigmă a mai mult ca perfectului sintetic”, în timp ce „bine reprezentat este mai mult ca perfectul perifrastic format din perfectul compus al auxiliarului *a fi* și participiul trecut al verbului” (p. 227). De asemenea, importantă este și semnalarea prezenței infinitivului lung întâlnit în texte de dinainte de 1700, după această dată ocurențele fiind reduse, respectiv a unor verbe și locuțiuni verbale „care, în prima parte a epocii vechi și în unele texte contemporane apăreau destul de frecvent construite cu dativul, sînt însoțite în textele lui Antim Ivireanul de substantive sau substitute ale acestora în cazul acuzativ” (p. 234).

În chip firesc, analiza continuă cu expunerea părților de vorbire neflexibile (p. 237–265). Astfel, în partea consacrată adverbului (p. 237–241), cercetătoarea identifică o serie de forme adverbiale cărora le precizează întrebuițarea funcțională: *acum*, *mainte*, *foarte*, *adecă*, *adecâte* etc. În ceea ce privește prepoziția (p. 242–246), autoarea reține câteva situații referitoare la circulația în paralel a lui *pre* și *pe*, la frecvența prepozițiilor *cătră* și *de cătră*, „utilizate cu diferite sensuri, în construcții cu acuzativul, pe lângă verbe care au astăzi în limba literară un alt regim prepozițional și/sau care impun un alt caz” (p. 243), la valorile prepoziției *întru* ș.a.m.d. și conjuncția (p. 246–264) cunoaște un tratament particular, în ciuda faptului că sunt „puține elemente reprezentative pentru o variantă literară în raport cu altele ori cu graiurile contemporane” (p. 246); totuși, Adina Chirilă identifică unele „trăsături generale ale utilizării conjuncției în textele lui Antim Ivireanul, generale și în limba cultă a secolului al XVIII-lea” (p. 246). Analiza se oprește la conjuncții ca: *și*, *au*, *veri*, *sau*, *dar(ă)*, *iar(ă)*, *însă*, *ci (ce)*, *deaca*, *fiindcă* etc.

Secțiunea consacrată morfologiei se încheie cu abordarea clasei interjecției (p. 264–265), pe marginea căreia cercetătoarea opinează: „Opera lui Antim Ivireanul nu conține un bogat inventar de interjecții, deși câteva părți ale acesteia au un pronunțat caracter oral” (p. 264), reținând pe: *o!*, *amin*, *aleluia*, *iată*, *vai*.

Lucrarea se încheie cu o serie de *Considerații finale* (p. 267–268), care sintetizează eclectic observațiile lingvistice: „În aspectele fonetic și morfologic al limbii, Antim Ivireanul nu este un înnoitor prin excelență. Este adevărat că se înscrie în curentul natural de progres al limbii din a doua jumătate a epocii vechi, însă nu se poate afirma că a optat deliberat și consecvent pentru forme neconsfințite de uzul cult din secolul al XVII-lea, ori că a avut în vedere edificarea aspectului literar al limbii. Urmărind forma lingvistică a textelor, de la o etapă a activității sale la alta, se constată pe de o parte, respectarea unei tradiții a exprimării culte asimilate prin lectura cărților religioase românești de până la el și, pe de altă parte, utilizarea unor elemente de limbă populară care deveneau obișnuite în scrierile laice contemporane. Rareori însă acestea pun în umbră fenomenele ce țin de ceea ce se consideră a fi varianta literară muntenească a cărților bisericești, de la sfârșitul secolului al XVII-lea și începutul secolului al XVIII-lea. Cauza acestui fapt trebuie pusă în legătură cu domeniul predilect

al activității lui Antim Ivireanul. Se constată totuși o frecvență mai ridicată a fenomenelor despre care am vorbit în scrierile de după 1700, când Antim se va fi familiarizat cu sistemul limbii și cu posibilitățile de exprimare pe care le oferea acesta” (p. 267–268).

Însoțită de un *Indice de cuvinte* (p. 297–324), de o *Anexă* ce ilustrează textul *Predosloviei* Psaltirii slavone (București, 1694), în facsimil și transcriere interpretativă, cu un bogat și solid aparat critic, vizibil atât în cele peste 170 de note de subsol, cât și în bibliografie, lucrarea pune în lumină, dincolo de aspectele culturale și lingvistice, formația solidă a autoarei, „cunoștințe temeinice de istorie a limbii, acribie și spirit critic” (p. 9).

Nu în ultimul rând, trebuie să subliniem că volumul aici prezentat se bucură de o *Prefață* elogioasă (p. 9–12), semnată de Gh. Chivu, membru corespondent al Academiei Române, al cărui punct de vedere ni-l însușim: avem în lucrarea d-nei Adina Chirilă o „autentică cercetare asupra întregii limbi române literare de la sfârșitul veacului al XVII-lea și începutul celui de-al XVIII-lea, cu disocieri interesante între fenomenele literare și cele dialectale, între faptele sudice și trăsăturile de tip nordic, între fenomene considerate caracteristice pentru uzul elevat, respectiv pentru registrul popular în cărțile și în manuscrisele datorate lui Antim” (p. 9), un „punct de plecare pentru noi și fructuoase investigații științifice” (p. 12).

MARIA ALDEA
Universitatea Babeș-Bolyai
Facultatea de Litere
Cluj-Napoca, str. Horea, 31
aldea_maria@yahoo.com